

FÄDRIFTEN

I dag som är susar bilarna fram och åter på den gamla fädriftvägen Sätöfta by—Sätöfta skogsmarker. Sommarstugor lyser i alla de färger. Postmannen gör sin dagliga tur och radions skvalmusik tonar från ett och annat öppet fönster. Oväsenstraktorer och larmande söndagssnickare hör också till bilden.

För så där 50 å 60 år sen — hur annorlunda då! Villiga ök knegade fram med sina lass på den sträckvis steniga, spåriga vägen. De enkla stugorna, de halm-täckta gårdarna hyste tappert folk, folk som inte ojade sig i onödan. Det gick så bra att reda sig utan postgång, telefon, el. ljus och mycket annat, som hör vår tid till. Allt var så väl beställt — skam den som lipade.

En gång i veckan gick mor på stället till handelsboden med äggakorgen på armen, sålde per tjog räknat, och i sparsamhetens tecken gjorde hon sina inköp. Veckans post förde hon med hem: tidningen som familjen hade gemensam med grannens — kanske fanns det också något amerikabrev.

Fädriften — driva fäkreaturen. Namnet kan också vara ett lån från annan ort. Emellertid drevs eller led-des boskapen denna led till och från betet på utmarksskiftena. Varje stamhemman hade sitt utmätta, inhägnade skifte.

I maj när enet blommade löstes nötboskapen från stallbindslena och så bar det iväg till skogs- och sommarbetet. Glädjen är lös. I hisklig fart bär det av förbi möllan. Bron över ån och djupet inunder vållar kanske ett och annat behornat liv vissa betänkligheter, men blott för ögonblicket. Nu är frihetens dag och solens regeringstid — glädjeyran känner inga gränser. Skällkon i teten, bister uppsyn och ståtliga horn har hon. Kosan känner hon väl och vrider i självbelåten vägvissarsstolthet in på Fädriften. Hennes flesta undersåtar följer förtroendefullt, men alltid finns någon särling, helst av yngre årgång, som tror sig veta allt, våga allt, trotsa allt. I stället för att följa flocken stryker en eller annan sådan vettvilling förbi avtagsvägen och rusar åt Hörbyhållet. Nu får dräng och piga brått värre: rymningarna måste tillbaka. Spring eller stupa! Omsider är så hjorden åter samlad och ilfärden går vidare — språng eller galopp. Husbond, sparsam med egna springsteg, ger då och då en order — han är ju befälhavare över både folk och få. Sidovägen ner till moss-skiftena varsnas inte i brådskan. Det gungar i marken och gruset yr. Det är frustningar, krumsprång och tokerier. Alla kan hoppa, men ingen kan gå. Precis som Frödings Beväringa. Framåt i sken! I förbifarten snappas en och annan gräsruska från vägkanten. Över fatig hed skramlar skällan, rikaste malmklang. Kalvarnas svansar strävar mot zenit, långhårstofsarna där ytterst viftar som flaggor. Gumma, du på vägen där, försvinn, bort från stråket! Ingen får hindra karnevalståget! Glädjen löstes, då bindslena föll — nu är frihetens tid! Ring, skälla! Ring in sommarlovet! Svansarna i vädret! Flaggorna i topp! Ring, skälla...

En gammal byväg... Där barndomsminnen skimra som liljor i Saron. Själva vägen och trakten omkring var inget Saron. Men blommor kan spira ur kargaste grund, sol lysa över torftigaste hed.

Du mörka granallé — vad ljuvlig svalka du gav under heta julidagar! Som svala fläktar kring en febersjuks huvudgård var du, som friskt brunnsvatten för den törstige. Husbond och husmor, dräng och piga, ja alla de som kom från skogsskiftena, svettiga, trötta och modstulna efter att ha letat något bortsprunget eller döende djur, prisade din svala skugga. Likaså slätterkarlarna, som gick hem till middagsmålet med sina sexkvartersliar på axeln. Du var vederkvickelsen och nytt liv — givaren. — Kom så snöintern: nu blev annat ljud i skällan. — Förbaskade grane! sa vedköraren, som fastnat med sitt lass i bargruset. Tog så skyffeln ur släden och letade efter snö till att laga slädföret under granvalvet.

Minns du tåget, som här korsade byvägen för många år sen? Ett par tre vagnar bara — mer orkade loket knappt med. När det var torgdag i Hörby förstås, då var vagnantalet det dubbla och mer, men så var det också ett alltför tungt lass för ånghästen i stigning och uppförslid. Vid Örnakärr spändes krafterna till det yttersta, det var pustanden och stönanden, och farten vart ändå blott en halv mil i timmen. Konduktörn brukade här hoppa ner på banvallen och kamratligt promenera vid sidan av sitt tåg. När backkrönet var nått, antrade han åter fotsteget.

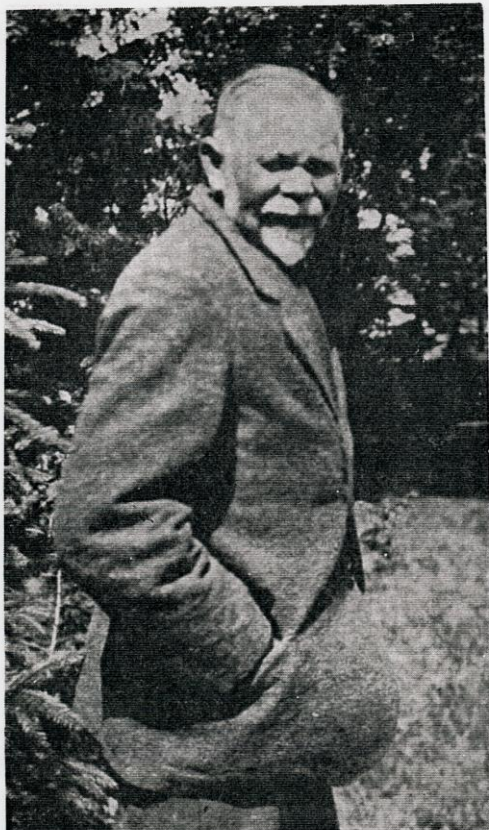
— Tåget var bra och billigt att åka med, och för vaktpojken, som vaktade krittren i banans närhet, blev det klockan som han själv saknade. Var inte "Höörsan" så minutnoga, så var hon i alla fall tillförlitligare än det solur han ritat på marken. Förresten är det inte alltid sol — inte ens i lycklig barndomstid.

Råalid heter brantbacken vi nu kommer till. Vid sekelskiftet var den betydligt brantare. Ja så vådlig att mången körsven valde en lång krumväg genom fåladen istället för att åka brantstupet ner.

Oppe på krönet till vänster var fordom ett svedjeland. Dess namn — Svedjan — är nu nästan helt bortglömt. Man brände eller svedde bort ljung- och buskvegetation, vände jordtorvorna med flåhacka och sådde i den sparsamma myllan. På 1870-talet utfördes detta arbete av Johan Smålänning. En trovärdig gammal byaman har berättat, att Johan inringade elden genom att göra en rundvandring kring det stycke ljungmark han vid tillfället ämnade avsveda. Alltid höll sig elden lydigt inom det utstakade området; om det var i kraft av rundvandringen är en fråga. Johan själv trodde på Kraften, det gjorde däremot inte Olof, som berättat historien och själv bevitnat "trolleriet".

Efter några minuter står vi på krönet av nästa vägbacke. I gången tid, då seklet var ungt och skogen gles, gav denna bergshöjd riklig lön för mödan. Långt, långt åt söder fick blicken vandra. Ringsjön låg skinnande som polerat silver, fälten vid Lyby lockade gröna eller skördegula, och bortom reste sig kyrkan — vit, vitare än allt. — Den som en gång blickfamnats bygden från denna höjd, detta frestelsens berg, glömmmer aldrig den synen. Så vacker var den.

Gnällstorp. Här bodde en gång för länge längesen Per Larsson, Gnällen kallad. Om Gnällen fått namn efter torpstället eller torpstället fått namn efter Gnällen, är

Per Nilsson — Lille Per i Sövröd

obekant. De magra krumelurlyckorna födde en ko, inte mer. Kon mjölkade skapligt och Gnällens kärnade smör, som han sen sålde i Höör. Träskor gjorde han också. Bastanta, bredbottnade. Den som gick med Gnällens träskor riskerade aldrig blåsa omkull. Smöret var livligt efterfrågat, träskorna däremot rönt föga åtgång. Ringa var årsinkomsten, men Gnällen var en baddare att kunna spara. Och hustrun hjälpte honom i såväl knog som i sparsamhet. Under ett långt försakelsens liv sparade makarna ihop 7.000 kr. — Nedrasade gråstensmurar, stengärdesgårdar, odlingsrösen, stickelbärsbuskar, en apel och några plommonträd minner nu om gången tid, om bistert 1800-tal.

Byväg... Skogsväg...

Det var sollysta raksträckor, det var branta backar och gungande moras, det var stättor och hängtrötta grindar, det var djupa hjulspår och gräsränd däremellan, det var björkkvistar som svepte dig i ansiktet, det var myndiga enebuskar i vägkanten, deras vällevnadsmagar pöste ut över stig och hjulspår, och Spetta och Stjärna och Lilja och två-årskvigan och lille-kalv passade alltid på att stryka hårt, hårt intill enet för att kunna skubba av sig alla besvärliga flugor och ettriga blindbromsar. Det var sol och soldallring och glitter och blänk och fibbla och kattfot, det var tusenskön och ärenpris, älgört och humleblomster — åh, vad älg-

örten doftade — det var millioner daggbänk från tusen enebuskar — och det var blå himmel därovan.

Och skogsskiftena å ömse sidor... Ja, det var enar och björkar om vartannat, det var mossor och ljung, lummer och lingonris, det var oigenomträngliga slårishien, det var öppna slättingar där tusenskönorna hade solskenet mitt i ansiktet, det var vitmosskärr där sileshår stod väntande på något litet kryp, något surrande litet liv, passande till middagsmål; det var stenar och jätteblock, det var smultron och björnbär och lingon — åh Gud, vad det lyste rött på tuvorna och vad ljungen stod lilagrann! Det var myra, ödla och orm, räv, hare och rådjur. Det var höjder och sänkor, det var ung-granskogen där utsiktstornet en gång reste sig och där den djärve klättraren hade god utsikt över flera kyrsocknar. Det var ränilarna från Kvingeflödena, från Gnällstorps källa och Tjörnebjers — det var gökrop och fågelkvitter, det var orrspel och tjäderlek, det var betande hästar och idisslande nöt, som makligt vred på huvudet, då du kom framklivande, och det var skällklang här och det var skällklang där och det var skällklang "långt, långt bort i skogen".

Ja, en gång var det så.

Edvin Persson

Offerhäll på Raby?

Som barn hörde jag talas om offerhällen på Lybyåsen ett par kilometer öster om kyrkan. Far berättade för mig var den låg — alldeles intill Raby gamla väderkvarn, varav nu endast några grundmurar återstår. Min gossefantasi skenade säkerligen okritiskt iväg i många riktningar; den växte sig i varje fall tillräckligt stark för att locka mig till platsen.

Min minnesbild från detta tidigaste besök är ännu klar. Offerhällen var själva urberget, som här på ett mycket begränsat område går i dagen. I den obetäckta klippåsen fanns ett stort antal cirkelrunda gropar av 5—10 centimeters diameter och några centimeters djup. För uppsamling av offerdjurs blod o. dyl., enligt vad jag hade hört berättas.

Åtskilliga år senare besökte jag åter platsen. Nu hade hällen skadats starkt genom att en flera decimeter bred ränna huggits tvärs över den gropförsedda ytan. Rännan behövde möllaren för att kunna vrida runt det vindspel, varmed kvarnen inställdes i vindriktningen.

En höstdag i fjol begav jag mig åter till Raby uppe på den vackra Lybyåsen. Som en tennsmälta på ett lerfat blänkte Ringsjön i diset med Orups sanatorium som mattvit skumflaga långt borta i nordväst. Grå molntrasor jagades över åsen av en bitande nordöstan, som likväl oupphörligt drev fram nya trasor över skogarna i Svensköps. Hörbys tegeltak bredde ut sitt röda som ett gammalskånskt dynevar mellan avlödade skogar och klöverbångarnas ännu gröna rutor. Rakt i norr buktades horisonten av en granbevuxen klack vid Södra Rörum och i öster sköt den moderna TV-elektronikens utropstecken rätt upp i himlen. Söderut ruvade Lyby mosse över sina hemligheter. Björkarnas rostfärg smög